

Warszawa, dnia 10 maja 2021

**MINISTER ROLNICTWA
I ROZWOJU WSI**

Znak sprawy: DHZ.hzg.058.1.2021

Pan
Tomasz Grodzki
Marszałek Senatu RP

Szanowny Panie Marszałku

W odpowiedzi na skierowane do Pana Mateusza Morawieckiego, Prezesa Rady Ministrów, oświadczenie złożone przez Pana Adama Szejnfelda, Senatora RP, na 22. posiedzeniu Senatu RP w dniu 25 marca 2021 r., w sprawie prawnego i instytucjonalnego uregulowania sytuacji związanej z coraz częstszym podchodzeniem do siedzib ludzkich dzikich zwierząt, przekazuję poniżej informacje w powyższej sprawie przygotowane w porozumieniu z Ministrem Klimatu i Środowiska.

Pojawianie się dzikich zwierząt w sąsiedztwie siedzib ludzkich, współkorzystanie z przestrzeni, czy coraz liczniejsze kontakty ludzi z dzikimi zwierzętami są następstwem postępującej urbanizacji i ekspansji człowieka. Wiele gatunków zaadaptowało się do życia w pobliżu człowieka i jest to proces zachodzący niemal w każdym zakątku Ziemi.

W Polsce gatunki ptaków są chronione na mocy prawa międzynarodowego – jako wymienione w Dyrektywie Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa tzw. Dyrektywie Ptasiej (Dz. Urz. UE. L 2010 Nr 20, str. 7) oraz na mocy prawa krajowego. W przypadku prawa krajowego podstawą są dwa rozporządzenia - rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. poz. 2183), obejmujące ogromną większość (427 gatunki objęte ochroną ścisłą oraz 9 gatunków objętych ochroną częściową) gatunków ptaków oraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz. U. Nr 45 poz. 433).

Wilk (*Canis lupus*) objęty jest ścisłą ochroną gatunkową na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Ponadto, wilk jest gatunkiem chronionym w większości krajów europejskich na podstawie aktów prawnych Unii Europejskiej i umów międzynarodowych takich jak dyrektywa 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r.

w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa siedliskowa), Konwencja z dnia 19 września 1979 r. o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (tzw. Konwencja Berneńska) oraz Konwencja z dnia 3 marca 1973 r. o Międzynarodowym Handlu Dzikimi Zwierzętami i Roślinami Gatunków Zagrożonych Wyginięciem (tzw. Konwencja Waszyngtońska). Jest również gatunkiem priorytetowym w rozumieniu Dyrektywy Siedliskowej, co generuje obowiązek podjęcia stosownych środków ochrony, w tym ochrony jego siedlisk, celem nie pogarszania stanu populacji.

Natomiast bóbr europejski (*Castor fiber*) objęty jest ochroną częściową na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Ponadto, bóbr europejski podlega ochronie na podstawie dwóch europejskich aktów prawnych – Konwencji Berneńskiej oraz Dyrektywy Siedliskowej.

Warto jednak zwrócić uwagę, że fakt objęcia gatunków ochroną nie uniemożliwia podejmowania przeciwko nim jakichkolwiek działań. Na podstawie art. 56 ust. 2 pkt 2 ustawy o ochronie przyrody (Dz. U z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.), regionalni dyrektorzy ochrony środowiska, na wniosek podmiotów, w których interesie jest zminimalizowanie szkód, wydają zezwolenia m.in. na płoszenie i niepokojenie osobników gatunków objętych ochroną oraz na eliminację osobników gatunków objętych ochroną częściową. Ponadto Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska lub minister właściwy do spraw środowiska (na obszarze parku narodowego) może wydać zezwolenie na eliminację osobników gatunków objętych ochroną ścisłą. Należy podkreślić fakt, iż zezwolenia na odstępstwa od zakazów wydawane są na wniosek podmiotu, w którego interesie leży dana czynność. Należy przy tym wskazać, iż wydane decyzje przyznają stronom prawo do odstępstwa od obowiązujących zakazów, nie mają zaś charakteru nakazowego. Wnioskodawca może więc wykorzystać udzieloną derogację w całości lub w części, jednak nie ma takiego obowiązku.

Minister Klimatu i Środowiska poinformował, że w ostatnich latach resortowi środowiska nie sygnalizowano żadnych problemów odnośnie do trudności w realizacji procedury uzyskiwania zezwolenia na płoszenie zwierząt chronionych. Jak wynika z informacji przekazywanych przez regionalne dyrekcje ochrony środowiska w latach 2018–2019 w skali kraju liczba wniosków o odstępstwa od zakazów płoszenia ptaków była znikoma. W 2018 r. złożono 23 wnioski, a w 2019 – 27. Świadczyć to może o braku zainteresowania płoszeniem zwierząt.

Odnosząc się do kwestii szkód powodowanych przez zwierzęta należące do gatunków chronionych, zwracam uwagę na art. 126 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r., poz. 55 z późn. zm.), zgodnie z którym Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność finansową za szkody wyrządzone przez żubry, wilki, rysie, niedźwiedzie i bobry. Według obowiązującego w Polsce ustawodawstwa, ptaki objęte ochroną gatunkową nie figurują na liście gatunków wymienionych w art. 126 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, a więc za szkody wyrządzone

przez którykolwiek gatunek ptaka objętego ochroną gatunkową nie przysługuje ustawowe odszkodowanie od Skarbu Państwa. Drogą do uzyskania odszkodowania za powstałe w wyniku żerowania ptaków szkody może być natomiast powództwo cywilne.

Ponadto, w przypadku szkód wyrządzanych przez ptaki w stawach hodowlanych, właściciele stawów hodowlanych także mają możliwość płoszenia, jak i odstrzału kormorana – na podstawie decyzji regionalnego dyrektora ochrony środowiska wydawanej na wniosek złożony trybie art. 56 ustawy *o ochronie przyrody*. Mogą również ubiegać się o dofinansowanie z uwagi na ekstensywne użytkowanie. W 2018 r. po uwzględnieniu propozycji przedstawicieli sektora akwakultury i mając na uwadze równowagę między potrzebami branż śródlądowej i morskiej, zapadła decyzja o pozostawieniu do dyspozycji hodowców karpia kwoty 50,99 mln euro. Wysokość rekompensaty na poziomie 779 zł do 1 ha powierzchni stawu na 1 rok stanowi wsparcie zbliżone do tego, które było udzielone w ramach działań wodno-środowiskowych w poprzedniej perspektywie finansowej na lata 2007-2013. W 2015 r. w Polsce liczbę podmiotów zajmujących się akwakulturą niskointensywną szacowano na 946. W 2018 r. w zakresie Priorytetu 2 „Wspieranie akwakultury zrównoważonej środowiskowo, zasobooszczędnej, innowacyjnej, konkurencyjnej i opartej na wiedzy” działanie 2.5 „Akwakultura świadcząca usługi środowiskowe” Programu Operacyjnego „Rybacko i Morze” 2014 – 2020 do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa złożono w sumie 943 wnioski o dofinansowanie.

Należy też wspomnieć, iż w związku z wejściem w życie w dniu 1 października 2012 r. ustawy *o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 985), w ustawie *o ochronie przyrody* został wprowadzony dodatkowy sposób wydawania derogacji z zakresu ochrony gatunkowej w odniesieniu do wybranych gatunków przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska (art. 56a), w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia. Zarządzenia te mogą być wydawane m.in. w stosunku do bobra europejskiego na wybranej części lub na obszarze całego województwa. Regionalny dyrektor ochrony środowiska w przedmiotowym zarządzeniu określa m.in. warunki wykonywania ww. czynności, w tym termin i obszar, którego dotyczy zarządzenie oraz konieczność składania sprawozdań z przeprowadzonych działań w ramach realizacji zarządzenia. Powyższe rozwiązanie pozwala na elastyczne dostosowanie wykonywania czynności, na które wydano zgodę, do potrzeb występujących w danym miejscu i skrócenie procedury administracyjnej – podmiot wykonujący działania podlegające zakazom musi jedynie przesłać sprawozdanie z ich wykonania.

Dodatkowo, należy zaznaczyć, że 19 lipca 2016 r. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska oraz Zarząd Główny PZŁ zawarły porozumienie w sprawie wprowadzenia do stosowania instrukcji określającej reguły postępowania przy ograniczeniu liczebności populacji bobra europejskiego na terenach obwodów łowieckich. Redukcja populacji ma w głównej mierze dotyczyć obszarów,

w których szkody powodowane przez bobry są najbardziej dotkliwe – m.in. tam, gdzie zwierzęta te uszkadzają wały przeciwpowodziowe czy urządzenia melioracyjne. Ma to z jednej strony zapewnić większe bezpieczeństwo obywateli i ich dobytku, a z drugiej zwiększyć akceptację ochrony tego gatunku.

Niemniej, warto wskazać, że zezwolenia na eliminacje bobrów, mimo tego, że są wydawane – nie są realizowane. Poniżej przedstawiam tabelę obrazującą stosunek liczby bobrów objętych zezwoleniami na umyślne zabicie do liczby zabitych bobrów w latach 2015–2019.

Rok	Liczba wydanych decyzji na umyślne zabicie bobra europejskiego	Liczba bobrów objętych zezwoleniami na umyślne zabicie	Liczba zabitych bobrów – wykorzystanie zezwoleń na umyślne zabicie
2015	407	8887	1511
2016	304	5785	1582
2017	235	5313	1132
2018	231	5348	649
2019	305	8391+9 rodzin	274

Natomiast, odnosząc się do wilka należy zauważyć, że dzięki wysokim standardom prawnym oraz zaangażowaniu wielu środowisk, jego populacja od czasu objęcia go ścisłą ochroną gatunkową w całym kraju w 1998 r. systematycznie wzrasta, podobnie jak zwiększa się zasięg jego występowania. W związku z powyższym coraz częściej dochodzi do spotkań ludzi z osobnikami tego gatunku, także w okolicach zaludnionych. Dostępne badania pokazują jednak, iż w sąsiedztwie ludzkich siedzib pojawiają się najczęściej wilki młodociane, niedoświadczone. Osobniki te dorastając stają się zdecydowanie ostrożniejsze i rzadziej zbliżają się do domostw. Generalnie większość wilków – unika ludzi. Ale wśród wilków, podobnie jak w przypadku wielu innych gatunków zwierząt, są osobniki mniej i bardziej płochliwe. Należy jednak mieć na uwadze, że przypadki agresji dzikich zwierząt objętych ochroną gatunkową w stosunku do człowieka są zjawiskiem niezmiernie rzadkim.

W tym miejscu należy podkreślić, że Polska ma jeden z najsprawniejszych w Europie systemów służących łagodzeniu konfliktów na linii człowiek-wilk, na który składa się zarówno komponent prewencji tzw. współdziałania, jak i derogacyjny (związany z zezwoleniami na płoszenie czy zabicie) oraz odszkodowawczy.

Jak wskazano powyżej, zgodnie z przepisami ustawy o ochronie przyrody możliwe jest uzyskanie zezwolenia na odstępstwo od zakazów wobec osobników tego gatunku, w celu wyeliminowania powodowanego zagrożenia – np. na umyślne płoszenie, umyślne przemieszczanie z miejsc regularnego przebywania w inne miejsce, czy zabijanie. Zezwolenia wydawane są przez właściwego miejscowo regionalnego dyrektora ochrony środowiska (w zakresie umyślnego płoszenia

i przemieszczania), Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (w zakresie umyślnego zabijania) oraz Ministra Środowiska (w przypadku, gdy czynności mają być wykonane na terenie parku narodowego). Zezwolenia takie mogą być wydawane w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, jeżeli wnioskowane działania nie są szkodliwe dla zachowania we właściwym stanie ochrony gatunków chronionych oraz przy spełnieniu jednej z przesłanek indywidualnych, jak na przykład interes zdrowia lub bezpieczeństwa powszechnego. W przypadku, gdy zagrożenie jest udokumentowane oraz gdy spełnione są wszystkie przesłanki niezbędne do wydania zezwolenia nie ma przeciwwskazań, aby zezwolenie takie uzyskać.

Zasadnym jest również podkreślenie, że w przypadku, gdy jakiś osobnik zaczyna nagle wykazywać nienaturalne, zagrażające bezpieczeństwu zachowanie, świadczące o chorobie lub zaburzeniach behawioralnych, a wniosek obiektywnie nie może być załatwiony w formie pisemnej, podmiot zainteresowany uzyskaniem zezwolenia może uzyskać decyzję ustną [art. 14 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. *Kodeks postępowania administracyjnego* ((Dz.U. z 2021 r. poz. 735)], po rozpatrzeniu wniosku złożonego drogą telefoniczną. W tym celu należy skontaktować się telefonicznie z Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska pod numerem telefonu podanym na stronie internetowej urzędu.

Jednocześnie należy podkreślić, iż za bezpieczeństwo mieszkańców odpowiadają samorządy, a nie administracja ochrony przyrody – wynika to z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* oraz ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym*. To te organy zobowiązane są do monitorowania sytuacji i, w razie zagrożenia, podejmowania odpowiednich czynności, w tym – jeśli zajdzie taka potrzeba – występowania do regionalnych dyrekcji ochrony środowiska czy Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska o zezwolenia na takie czynności jak płoszenie wilków czy ich eliminację.

Niemniej jednak wiele zależy od podejmowania działań prewencyjnych przez osoby potencjalnie narażone tak aby uniknąć niepotrzebnych konfliktów. Prewencja dotyczy m.in. następujących kwestii:

- egzekwowanie obowiązku zapewnienia opieki nad domowymi zwierzętami; zakazu puszczania psów bez możliwości ich kontroli i bez oznakowania umożliwiającego identyfikację właściciela lub opiekuna, a także zakazu puszczania psów luzem w lesie,
- dbanie, aby odpady spożywcze były zabezpieczane w sposób uniemożliwiający korzystanie z nich przez dzikie zwierzęta jako źródła pokarmu,
- unikanie karmienia dzikich zwierząt w sposób umyślny, monitorowanie przez gminy, czy na ich terenie nie funkcjonują nęciska dla zwierząt drapieżnych, związane z fotografią, jak również szybkie i właściwe reagowanie na tego typu sytuacje,

- egzekwowanie zakazu zabierania ze środowiska dzikich zwierząt (przetrzymanywane szczenię wilka, po dorostnięciu i uwolnieniu go, nie ma już lęku przed człowiekiem, zwykle nie umie polować, nie jest częścią watahy i może stwarzać poważne problemy).

Szerzej kwestia prewencji została opisana na stronie internetowej Lasów Państwowych: <http://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/co-zrobic-gdy-spotkasz-wilka>, a w odniesieniu do zwierząt hodowlanych — na stronie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska: <https://www.gdos.gov.pl/ochrona-zwierzat-hodowlanych-przed-wilkami-2>.

Ponadto, w ramach tzw. współdziałania, hodowcom dużych stad owiec przekazywane są także pasterskie psy stróżujące, skutecznie odstrasżające drapieżniki. Działania te finansowane są z budżetu właściwego miejscowo dyrektora parku narodowego lub regionalnego dyrektora ochrony środowiska, w ramach zawartych umów cywilnoprawnych. Przykładowo, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Olsztynie w latach 2018-2020 przekazała hodowcom zwierząt 119 750 mb fladr. Do uszkodzonych trafiło także 13 km siatki leśnej o wysokości 2,5 m i 1760 słupków do budowy ogrodzeń w celu zabezpieczenia inwentarza przed atakami wilków, ponadto przekazano 78 zestawów urządzeń elektrycznych zasilanych energią słoneczną oraz 10 psów rasy polski owczarek podhalański. Z kolei Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Poznaniu na współdziałanie z uszkodzonymi w zakresie zabezpieczenia mienia przed szkodami wyrządzanymi przez gatunki chronione w 2020 roku przeznaczyła około 40 000 zł, a w 2022 r. i 2023 r. planuje przeznaczyć po 60 000 zł.

Reasumując należy stwierdzić, iż sprawy dotyczące sytuacji konfliktowych z udziałem zwierząt objętych ochroną gatunkową, w tym wilków, traktowane są przez organy ochrony przyrody priorytetowo. Minister Klimatu i Środowiska poinformował, że jest w stałym kontakcie z naukowcami oraz organizacjami pozarządowymi, z którymi prowadzi systematyczną wymianę wiedzy i doświadczeń.

Warto też zwrócić uwagę, że organy i jednostki podlegające Ministrowi Klimatu i Środowiska tj. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska i regionalne dyrekcje ochrony środowiska regularnie prowadzą szkolenia i warsztaty związane z behawiorem problematycznych gatunków chronionych (w szczególności wilka), sposobami przeciwdziałania sytuacjom konfliktowym, a także kwestiami formalnymi – mechanizmem derogacyjnym czy systemem odszkodowawczym. Tylko od grudnia 2020 r. regionalne dyrekcje ochrony środowiska zorganizowały w zakresie konfliktów wilk-człowiek 8 szkoleń, w których wzięło udział 578 osób. Szkolenia odbyły się w województwach: śląskim, wielkopolskim, zachodniopomorskim, dolnośląskim, małopolskim i pomorskim. W najbliższym czasie zaplanowano 3 szkolenia dla 123 osób w województwie lubuskim.

Minister Klimatu i Środowiska poinformował, iż w jego opinii działania podejmowane w oparciu o obowiązujące prawo przyczynią się do złagodzenia napięć w miejscach, w których gatunki objęte ochroną gatunkową wywołują niepokój.

W odniesieniu do kwestii zagrożenia jakie stwarzają zwierzęta dla zdrowia obywateli należy podkreślić, że z punktu widzenia zoonoz, zwierzęta towarzyszące człowiekowi, zarówno gospodarskie jak i wolno żyjące, zawsze stanowiły zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi. Choroby te, w zależności od czynnika chorobotwórczego je wywołującego oraz dróg ich szerzenia się, stanowią różne zagrożenie i wymagają wprowadzenia odmiennych działań mających na celu zapobieganie ich szerzeniu się.

Najistotniejszym dla zdrowia publicznego zagrożeniem w Polsce jest wścieklizna - choroba zakaźna, śmiertelna dla ludzi i zwierząt. Rezerwuarem wirusa są dzikie zwierzęta, a w Polsce głównie lisy, które są źródłem zakażenia dla psów i kotów, a w konsekwencji również dla ludzi. Z uwagi na fakt, że szczepienie zwierząt przeciwko wściekliznie jest skuteczną, uznaną i stosowaną na całym świecie metodą zwalczania wścieklizny, od wielu lat, początkowo na terenie całego kraju, a obecnie z uwagi na znaczny spadek stwierdzanych przypadków wścieklizny u lisów, na określonych jego obszarach, przeprowadzane są doustne szczepienia lisów wolno żyjących. Szczepienia realizowane są w ramach programu wprowadzonego w drodze rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie wprowadzenia programu zwalczania wścieklizny na lata 2019-2021 (Dz.U. 2019, poz. 356).

Kolejnym zagrożeniem jest włośnica występująca u zwierząt wolno żyjących, dlatego w celu zapobiegania wystąpieniu tej choroby u ludzi podejmowane są działania polegające na badaniu mięsa dzików pozyskanych przez myśliwych. Mięso dzików zarówno przeznaczone na użytek własny myśliwych jak i wprowadzane do obrotu, badane jest przez urzędowych lekarzy weterynarii w kierunku występowania włośni zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) 2015/1375 z dnia 10 sierpnia 2015 r. ustanawiającym szczególne przepisy dotyczące urzędowych kontroli w odniesieniu do włośni (*Trichinella*) w mięsie (Dz. Urz. UE L 212 z 11.08.2015, str. 7, z późn. zm.).

W kontekście występowania np. grypy ptaków - choroby, która może stanowić zagrożenie również dla zdrowia ludzi, prowadzony jest nadzór bierny obejmujący przeprowadzanie badań laboratoryjnych próbek pobranych od konających oraz padłych dzikich ptaków. Badania wykonywane są w ramach programu wprowadzonego do realizacji w drodze rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 5 marca 2020 r. w sprawie wprowadzenia programu mającego na celu wykrycie występowania zakażeń wirusami wywołującymi grypę ptaków (*Avian influenza*) na lata 2020–2022 (Dz. U. poz. 445). Działania takie nie mają wprawdzie bezpośredniego wpływu na zwalczanie grypy ptaków w populacji zwierząt dzikich to jednak uzyskane informacje na temat stwierdzenia

przypadków grypy ptaków u ptaków dzikich są istotne z punktu widzenia gospodarstw utrzymujących drób i okresowego podnoszenia poziomu bioasekuracji tych gospodarstw, a tym samym ograniczeniu możliwości wystąpienia grypy ptaków w stadach drobiu i ograniczeniu możliwości zarażenia się ludzi grypą ptaków.

Należy również podkreślić, że skutecznym działaniem zapobiegającym wprowadzeniu zoonoz do populacji zwierząt gospodarskich, a tym samym ograniczających możliwość zarażenia się nimi ludzi, wynikającym z obowiązujących przepisów prawa, jest zabezpieczanie pasz, ściółki oraz pomieszczeń, w których utrzymywane są zwierzęta gospodarskie przed dostępem zwierząt wolno żyjących.

Odnosząc się z kolei do poruszonego przez Pana Senatora Adama Szejnfelda zagrożenia jakie stanowią choroby przenoszone przez kleszcze, chciałbym zauważyć, że ze względu na drogi szerzenia się chorób zakaźnych zwierząt objętych obowiązkiem zwalczania na terenie kraju, kleszcze nie stanowią istotnego zagrożenia dla zdrowia i życia zwierząt gospodarskich i w związku z tym aktualnie nie są podejmowane działania mające na celu ograniczenie ich populacji w środowisku.

Z poważaniem

Z up. Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Szymon Giżyński

Sekretarz Stanu

/podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

Departament Spraw Parlamentarnych
w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów